

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

Aspekty inkluzívneho jazyka nielen v slovenčine

STANISLAVA MOYŠOVÁ

Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Abstract: In the languages of the Western civilization in recent decades, we can notice an effort to create a gender-balanced or inclusive language. This is a cultural concept that has been implemented in French, English and German, for example, in various ways, both linguistically and graphically. It reflects the effort to make women visible in a discourse that, according to feminist studies, is laden with sexism. Inclusive language in its written variant has developed in new forms thanks to the graphic signs. The authors of these new forms are very often the public institutions who elaborate the guidelines for use of this type of language. This article describes the forms of inclusive language and examines the extent of its functionality and capacity to facilitate communication.

Key words: inclusive language, gender-balanced language, generic masculine, functionality.

V ostatnom desaťročí badať v slovenskom mediálnom diskurze, ale aj v administratívnych textoch niektorých inštitúcií také vyjadrovanie, ktoré v prípade označovania funkcií, profesií, oslovení či akejkoľvek zmienky

o životných subjektoch inklinuje k výrazom označujúcim mužov aj ženy, kolektív osôb či tzv. nebinárne osoby. V slovenčine sa na označenie tohto typu vyjadrovania zaužíval výraz preložený z angličtiny – rodovo vyvážený jazyk (*gender balanced language*). Románske jazyky uprednostňujú výraz inkluzívny jazyk (*lenguaje inclusivo, langage inclusif*), teda taký, ktorý zahŕňa všetkých.

Trend aplikovania inkluzivity možno pozorovať v širšom teritoriálnom kontexte, a to v jazykoch západného civilizačného okruhu. Ide o kultúrny koncept¹, ktorý sa napríklad do francúzštiny, angličtiny a nemčiny implementuje rôznymi postupmi – lingvistickými, ale aj grafickými. Reflektuje sa tým úsilie zviditeľniť ženy v diskurze, ktoré podľa niektorých psychologicko-kognitívnych štúdií² boli používaním generického maskulína „zneprítomňované“ (používatelia jazyka si podľa týchto štúdií predstavujú v označení profesie *lekári* alebo *spisovatelia* väčšie zastúpenie mužov ako žien). Tieto jazykovo zamerané snahy sa v niektorých krajinách západnej Európy presadzovali vďaka feministickému mysleniu už od 60. rokov 20. storočia a odrážali jeho vtedajšie koncepty (rovnoprávnosť mužov a žien, ktorá sa mala v jazyku odraziť pomocou vyváženého rodového vyjadrovania). Inkluzivita tohto typu v praxi zjednodušene vyzerá tak, že sa používajú zdvojené pomenovania, napríklad *učitelia* a *učiteľky*, namiesto generického *učitelia*. Takéto inovačné jazykové stratégie do veľkej miery pramenia vo feministickej filozofii. Za tridsať rokov sa feministické idey konceptuálne posunuli: keďže sa v súčasnom feministickom zmýšľaní rozlišuje pohlavie a rod, najnovšie sa inkluzívny jazyk zameriava na reprezentáciu iných osôb ako muži a ženy (podľa postfeministických téz), teda takých, ktoré sa identifikujú ako tzv. nebinárne osoby. Rodov teda podľa feministicko-progresívnych myšlienkových prúdov je viac ako dva, a preto sa v slovenčine či v iných európskych jazykoch u niektorých komunikantov objavuje snaha o používanie tzv. bezrodového jazyka

¹ Toto tvrdenie podporuje fakt, že kým podoby inkluzívneho jazyka možno nájsť v rôznych komunikačných situáciách a diskurzoch v európskej francúzštině, španielčine či portugalčine, inkluzívny alebo rodovo vyvážený jazyk je neznámy vo variantoch francúzštiny, ktorá sa používa v afrických krajinách, v latinskoamerickej španielčine alebo v portugalčine, ktorá sa používa v Brazílii či v Afrike.

² V prípade nemeckého jazyka napríklad BRAUN, Frederike – SCZESNY, Sabine – STAHLBERG, Dagmar. *Cognitive effects of masculine generics in German. An overview of empirical findings.*

alebo rodovo neutrálneho jazyka. V slovenčine to možno konštatovať v spojení s využívaním pomenovaní, ktoré nekonotujú pohlavie (preferuje sa napríklad výraz *policajný zbor* namiesto *policajti* či *čitateľská obec* namiesto *čitatelia*), alebo v súvisi s hromadnými podstatnými menami stredného rodu, napríklad *študentstvo*, *učiteľstvo*³ a *poslanectvo*⁴, ktoré majú označovať všetky rody. Objavuje sa aj používanie týchto podstatných mien v zmysle označenia jednotlivcej osoby. To sa však zásadne odchyľuje od zaužívaného úzu, lebo viacvýznamová slovotvorná prípona *-stvo*, *-tvo* v slovenčine vyjadruje abstraktný neživotný, teda dehumanizovaný koncept (študujem *učiteľstvo*, tzn. som študentom študijného odboru učiteľstvo; *poslanectvo* vykonávam už tri roky, tzn. toto povolanie vykonávam už tri roky, mám slovenské občianstvo, tzn. toto je moja štátna príslušnosť).⁵ Význam hromadnosti životných substancií je teda iba jedným zo spektra významov prípony *-stvo/-tvo*, porov. výrazy ako *obyvateľstvo*, *ľudstvo* a pod. Niektoré záujmové skupiny na okraji progresívneho spektra ho používajú napokon aj na označenie jednotlivcej osoby (príklady: *Dve naše členstvá prispeli do februárového mesačníka Kapitál* či *Hosťovstvo je docentka XY*⁶, *Hľadáme nové kolegovstvo*⁷). V celospoločenskom, ale aj v celostnom vnútroinštitucionálnom rozsahu je takéto použitie pre mnohých účastníkov komunikácie nepochopiteľné či zmätočné.

Je príznačné, že inkluzivita sa síce do jazyka dostáva pôsobením kultúrnych konceptov, ale je podmienená morfológickým charakterom toho-ktorého jazyka⁸. Tak už spomínané „rodovo neutrálne“ podstatné mená (sú neutrálne len v rámci feministického pohľadu na jazyk, lebo z gramatického hľadiska sú tieto podstatné mená stredného rodu, teda gramatický rod majú) ako *poslanectvo* nemajú napríklad vo francúzštine ekvivalent. A tak oslovenie „*vážené poslanectvo*“ sa do francúzštiny nedá preložiť inak ako generickým maskulínom (*Chers députés*).

³ Používané napríklad v administratívnej komunikácii na Filozofickej fakulte UK a v časopise Naša univerzita.

⁴ Použitie v prejave v Slovenskej národnej rade, poslankyňa za Progresívne Slovensko Zuzana Številová. 14. 11. 2023.

⁵ Porov. HORECKÝ, Ján, *Slovotvorná sústava slovenčiny*, s. 141.

⁶ Status z 10. februára 2023, Facebook LGBTIQ + spolku Light, Filozofická fakulta UK.

⁷ Status z 5. decembra 2023, občianske zrušenie Saplinq (organizátor Pride Košice).

⁸ K postupom rodovo vyváženého vyjadrovania v slovenčine pozri PEKAROVIČOVÁ, Jana, *Rodový diskurz a jeho fungovanie v akademickej praxi*, s. 61.

Zhora nadol: pokyny, odporúčania, usmernenia jazykovým laikom

Vo frankofónnom jazykovom priestore sa inkluzivita do jazyka začala presadzovať aj inštitucionálne, keďže v roku 2013 bol ministerským dekrétom založený konzultatívny orgán HCE (Haut Conseil à l'Égalité entre les femmes et les hommes, Výsoká rada pre rovnosť medzi ženami a mužmi). Rada bola vytvorená na základe zákona o rovnosti a občianstve a okrem iných aktivít vypracovala príručku o rodovo vyváženom jazyku⁹. Podľa autorov tejto príručky je inkluzívny jazyk (nazývaný aj *dégenreé*, bezrodový, alebo *non existe*, nesexistický) súborom pravidiel a praktických postupov, ktorými sa má bojovať proti patriarchátu, proti sexistickým normám, ktoré sa dostali do jazyka následkom mužskej dominancie. V súlade s feministickými požiadavkami je preto potrebné jazyk zreformovať, nielen z lexikálneho, ale aj z gramatického, zo syntaktického a dokonca aj z typografického hľadiska. Bojovníci za rovnosť v jazyku vychádzajú z tézy, že jazyk je založený na dialektike ovládajúceho a ovládaného subjektu, odráža mocenské vzťahy a zahmlieva prítomnosť žien (a v poslednom desaťročí aj iných „rodov“). Podľa tohto postulátu je z hľadiska morfológie potrebné zredukovať výskyt práve vo francúzštine zaužívaného generického maskulína, ktoré označuje mužov aj ženy.

Ako dosiahnuť inkluzívnosť: „rodovo neutrálne“ substantíva a zdvojené pomenovania

Príručka z dielne Vysokej rady pre rovnosť medzi mužmi a ženami na to odporúča viacero postupov. Jedným je uchýľovanie sa k tzv. *langage épiciène*, teda majú sa uprednostniť také podstatné mená, ktoré sú „rodovo neutrálne“ (znova opakujeme, že tieto slová majú gramatický rod). Namiesto generického maskulína *les policiers* (policajti) sa má použiť *le personnel de la police* (personál polície). Rovnako sa majú uprednostniť podstatné mená označujúce profesie, ktoré svojou príponou neindikujú rod, teda sú obojrodové, ako napríklad *académiques* (s obojrodovou koncovkou) namiesto *chercheurs*, kde znova figuruje generické maskulínium.

Ďalším postupom je tzv. feminizácia jazyka, keď sa začali používať novovytvorené ženské tvary v prípade niektorých povolání, napríklad

⁹ https://www.haut-conseil-egalite.gouv.fr/IMG/pdf/guide_egacom_sans_stereotypes-2022-versionpublique-min.pdf

professeur – professeure alebo *écrivain – écrivaine*, či *auteur – auteure/ autrice*. Vo francúzštine totiž v prípade mnohých profesií existovali len mužské označenia. V správe o feminizácii názvov profesií a funkcií z 28. februára 2019 s feminizáciou jazyka súhlasí aj Francúzska akadémia, ktorá je vo väčšine prípadov skeptická voči rôznym rýchlym a nepremysleným snahám o akúkoľvek modernizáciu jazyka.¹⁰ Aj keď Akadémia zaujíma vo všeobecnosti k feminizácii kladný postoj a konštatuje, že tento jazykový proces zohľadňuje vývin francúzskej spoločnosti v posledných desaťročiach, upozorňuje, že nebude stanovovať žiadne pravidlá pri tvorení ženských ekvivalentov profesií a funkcií a vyvaruje sa zovšeobecňujúcich usmernení. Zdôrazňuje, že sa bude opierať o existujúci úzus, ktorý bude rozhodujúci, a podčiarkuje limity, ktoré existujú pri vytváraní ženských náprotivkov. Francúzska akadémia nástojí na pragmatickom aspekte aplikácie feminizujúcich postupov, lebo zovšeobecňujúce pravidlá neberúce do úvahy sémantiku rôznych slovotvorných prípon môžu viesť k riešeniam, ktoré môžu za cenu feminizácie zviest' k zavádzajúcim riešeniam, ktoré budú znieť cudzo, nezvyklo alebo prinajmenšom dvojznačne. K takýmto situáciám dochádza najmä v tých prípadoch, keď sa feminizáciu do jazyka snažia presadzovať aktivisti bez lingvistického vzdelania. Urputné úsilie o feminizáciu za každú cenu občas prináša rozpačité výsledky, lebo sa zavádzajú riešenia, ktoré znejú cudzo, nezvyklo a majú samy osebe viaceré významov. Príkladom je *maître de conférence* (docent). V univerzitnom prostredí sa vyskytli snahy zaviesť jeho ženský náprotivok *maîtresse de conférence* (docentka). Drvivá väčšina žien na tejto pracovnej pozícii vo Francúzsku však odmieta nazývať sa tak, a to z toho dôvodu, že substantívum *maîtresse* podľa rôznych frankofónnych lingvistických korpusov sa najčastejšie používa vo význame „milienka“, ktorý v slovenčine poznáme už ako archaizujúci a depreciatívny, a to v podobe *metresa*. Okrem toho sa druhý najčastejšie používaný význam slova *maîtresse* vo francúzštine objavuje v slovnom spojení *maîtresse d'école*, teda učiteľka na základnej škole. Oba najčastejšie používané významy, „milienka“ a „učiteľka na základnej škole“, teda sémanticky kontaminujú výraz *maîtresse de conférence*, ktorý má označovať docentku na vysokej škole.

¹⁰ https://www.academie-francaise.fr/sites/academie-francaise.fr/files/rapport_feminisation_noms_de_metier_et_de_fonction.pdf

Ďalším príkladom nezohľadňovania jazykového úzu pri feminizácii sú texty často zhotovené neprofesionálnymi používateľmi jazyka, ktoré sa objavujú vo francúzskom jazykovom priestore. Snahy o feminizáciu v nich ignorujú vžitý úzus, ako napríklad v tomto upozornení v mestskom parku v Štrasburgu: *Veillez respecter le travail de nos jardiniers et jardinières* (Prosíme vás, aby ste rešpektovali prácu našich záhradníkov a záhradníčok). Na prvé prečítanie (zo strany cudzieho používateľa jazyka) tento oznam pôsobí cudzo a rušivo, lebo substantívum *jardinière* sa najčastejšie používa vo význame „žardiniéry“, teda označuje väčšiu nádobu na kvetiny, až potom nasleduje význam „záhradníčka“. Až v momente, keď si cudzinec uvedomí, že tu zrejme pôjde o rodovo vyvážený jazyk, sa význam vety objasní.

Grafické znaky vytvárajúce inkluzívny jazyk

Najnovším postupom feminizácie jazyka je tzv. *point médian* alebo deliaca bodka. Ak sa v texte nachádza generické maskulínium, vďaka deliacej bodke sa doň dá vložiť ženská prípona, ktorou sa tvorí ženská verzia substantíva. A tak namiesto zdvojenia, ktoré je z hľadiska výslovnosti neúsporňé, teda *les étudiants et les étudiantes*, príručka Vysokiej rady pre rovnosť mužov a žien odporúča použiť výraz *les étudiant·e·s*. Zástancovia ťaženia proti generickému maskulínu, ktoré sa považuje za sexistické, pokladajú toto riešenie za vhodné, keďže ženský rod sa tak zviditeľnil. Problémom je však výslovnosť. Keby sme chceli tento grafický novotvar vysloviť, jeho fonetická podoba by bola [étydiã:tə], teda študentky, čo je však sémantický posun, lebo feminínium nie je generické a neimplikuje oba rody. Ešte vypuklejšie sa diskrepancia medzi grafickou a fonetickou podobou preukazuje v slovách, v ktorých ženskú príponu netvorí jedna hláska, ale viacero hlások. Tak vznikajú exoticky vyzerajúce zlúčeniny mužského a ženského rodu, napríklad *auteur·trice·s* (autor·ka·i·y, namiesto autori a autorky, *auteurs et autrices*). Keby sme tento zlúčený výraz mali prečítať podľa pravidiel francúzskej výslovnosti, dostali by sme fonetickú podobu [otörtris], ktorá neoznačuje žiadnu známu realitu vo francúzštine.

Posunom na grafickú úroveň sa inkluzívny jazyk dostal do paradoxného polohy. Začleňuje do substantív a adjektív síce oba rody, mužov i ženy, ale sťažuje porozumenie jazykovej výpovede pre tých, ktorí sa s jazykom práve zoznamujú, teda žiakom na základných školách, ale aj cudzincom,

dyslektikom a dysgrafikom. Písaný text tak nadobúda tendenciu stať sa komunikačným kódom, prístupným len informovanej skupine komunikantov, ktorého autori nedbajú na zvyšovanie komunikačného komfortu širšej verejnosti (outsiderov).

Okrem toho sa grafické vyznačenie rodov stáva poľom pre otázku kreatívnosť neprofesionálnych používateľov jazyka, najmä tých s aktivistickými tendenciami o feminizáciu za každú cenu. Zamieňanie gramatického rodu, pohlavia a rodu ako „sociálneho konštruktú“ tak potom môže ústiť do úsmevných situácií, ako napríklad tej na istom plagáte o miestnych trhoch, kde sa objavil nápis *Achetez des produit·e·s. fermier·e·s*, teda „Kupujte farmársk·e produkt·k·y.“ Zapálený bojovník (-čka) za rodovú rovnosť zamenil/-a gramatický rod za pohlavie a zaviedol/-dla pravidlá rodovo vyváženého vyjadrovania aj do neživotných substantív.

Súboj inštitúcií a odpoveď zdola

Ako sme uviedli, zdvojeným pomenovaniam profesií dala Francúzska akadémia zelenú. No v prípade rodovo vyváženého jazyka, v ktorom sa feminizácia dosahuje grafickými znakmi, tzv. *écriture inclusive*¹¹, alebo prostredníctvom inkluzívneho pravopisu, zatiahla brzdu. V otvorenom liste¹² z 26. októbra 2017 kategoricky odsúdila *écriture inclusive* ako „smrteľnú hrozbu“ pre francúzštinu, ktorá vedie k chaosu a nečitateľnosti. Podľa nej grafické znaky v slovách vytvárajú roztrieštený spôsob vyjadrovania, ktorý predstavuje prekážku v čítaní, pochopení a vo výslovnosti. Okrem toho takýto spôsob písania sťažuje už aj tak náročnú úlohu učiteľov. Ako je možné, že inkluzívne bodky medzi písmenkami sa dostali z humanitných fakúlt až na základné školy? V roku 2017 totiž vydavateľstvo Hatier vydalo prvú učebnicu dejepisu pre 1. stupeň základných škôl pod názvom *Entre Magellan et Gallilée – Questionner le monde (Od Magalhãesu ku Galileovi – Kladieme otázky svetu)* napísanú inkluzívnym jazykom. Vydavateľstvo v úvode priznáva, že rodovo vyvážený jazyk sa v učebnici riadi pravidlami

¹¹ Do tohto termínu (inkluzívny pravopis) spadajú nielen *points médians*, teda deliace bodky, ktorými sa vytvárajú grafické zlúčeniny mužského a ženského rodu, ale aj novovytvorené zámeno *iels*, čo je hybrid zámen *ils* (oni) a *elles* (ony), alebo nové pravidlo, podľa ktorého sa zhoda substantíva a adjektíva v rode vytvára s posledným substantívom v rade.

¹² <https://www.academie-francaise.fr/actualites/declaration-de-lacademie-francaise-sur-lecriture-dite-inclusive>

z príručky Vysokej rady pre rovnosť medzi ženami a mužmi, ktorú sme spomínali. Mnoho celoštátnych periodík (napr. Le Point, Le Figaro¹³) uverejnilo v komentároch vetu z učebnice „Grâce aux agriculteur·rice·s, artisan·es et commerçant·e·s, la Gaule était un pays riche“ (Vďaka roľník·om·čkam, remeselník·om·čkam a obchodník·om·čkam bola Galia bohatá krajina), ktorá sa stala emblematickou pre svoju nečitateľnosť. Ku kritike v médiách sa pripojili aj učitelia. Argumentovali tým, že úroveň znalostí pravopisu klasickej francúzštiny medzi žiakmi každým rokom klesá a nový inkluzívny pravopis skomplikuje život francúzskym žiakom, ktorých veľké percento pochádza z imigrantského prostredia a francúzština často nie je ich rodným jazykom. V roku 2021 zakázalo ministerstvo školstva používanie takéhoto pravopisu obežníkom.¹⁴ Na francúzskych školách sa teda oficiálne vyučuje klasický francúzsky pravopis, no slová s bodkami medzi písmenami sa vo verejnom priestore objavujú naďalej, napríklad v dokumentoch niektorých mestských úradov. V roku 2022 bol podaný návrh zákona pod názvom Zákaz inkluzívneho písania¹⁵. Autori poukazujú na nezrozumiteľnosť inkluzívneho pravopisu a vyžadujú, aby texty, ktoré vydávajú mestské zastupiteľstvá ako reprezentanti štátnej moci, boli písané „klasickou“ francúzštinou, inak nebudú mať právnu moc. Obhajcovia tohto prístupu sa okrem iného odvolali aj na edikt kráľa Františka I. z roku 1539. Následkom neho sa francúzština presadila ako úradný jazyk pod hrozbou, že právne listiny vyhotovené vo Francúzskom kráľovstve inak ako po francúzsky (teda po latinsky) nebudú platné. Podobne ako František I., aj predkladatelia zákona dôvodili, že ak nejaká radnica vydá dokument v jazyku, ktorý vo Francúzsku nie je kodifikovaný a naruša porozumenie, dokument nemá byť právoplatný.

Z opísaného vývoja vyplýva, že verejné inštitúcie zaoberajúce sa inkluzívnym jazykom (alebo tie, ktorých sa to týka) pracujú bez súčinnosti a potrebných synergií: verejná inštitúcia Vysoká rada pre rovnosť žien a mužov vypracovala príručku bez ohľadu na potreby *všetkých* používateľov jazyka, kde presadzovala pravidlá, ktoré zrušila iná verejná inštitúcia, ministerstvo školstva.

¹³ <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2017/09/22/01016-20170922ARTFIG00300-un-manuel-scolaire-ecrit-a-la-sauce-feministe.php>, https://www.lepoint.fr/societe/l-ecriture-inclusive-nouvelle-bataille-de-france-27-10-2017-2167784_23.php#11.

¹⁴ https://www.lemonde.fr/societe/article/2021/05/07/jean-michel-blanquer-interdit-l-ecriture-inclusive-a-l-ecole_6079436_3224.html.

¹⁵ <https://www.senat.fr/dossier-legislatif/pp121-404.html>.

Grafická tvorivosť v Danteho jazyku

Snahám o grafickú inkluzivitu sa nevyhla ani taliančina. Taliani sú očívidne tvorivejší ako Francúzi, lebo kým títo sa obmedzujú na deliace body a ženský a mužský rod, Taliani využívajú širokú škálu grafických znakov na označenie rodu. V uvítacích oknách niektorých webstránok možno čítať pozdrav *ciao a tutt**, *ciao a tutt@*, *ciao a tutt3*, *ciao a tuttə*, kde všetky tieto grafické znaky dávajú čitateľom na známosť, že sa tu pozdravujú všetci, muži, ženy a najnovšie aj nebinárni, teda takí, čo sa neidentifikujú ani ako muži, ani ako ženy. Problémom je – ako v prípade francúzštiny – výslovnosť.

Podobne ako vo Francúzsku sa k inkluzívnemu jazyku vyjadrila v otvorenom liste 9. marca 2023 Accademia della Crusca, teda akýsi pendant Francúzskej akadémie. Tú o vyjadrenie o inkluzívnom jazyku oslovil výbor pre rovnosť šancí talianskeho Kasačného dvora. Jej stanovisko je jasné¹⁶. Grafické znaky ako hviezdička (*) alebo šva (ə), ktorými sa chce nahradiť generické maskulínium a označiť ním všetky „rody“ (*Car* amic**, *tutt* quell* che riceveranno questo messaggio*, *Mil* priateľ**, *všet**, *ktor* dostanú túto správu*), v písanom prejave nemá čo robiť. Akadémia poukazuje na to, že jazyk je v prvom rade hovorený a pôvodne mal len fonetickú, zvukovú podobu, ktorú písomný prejav má odrážať, a nie ju tvarovať. Akadémia sa okrem toho vyslovila aj k inkriminovanému generickému maskulínu. Podľa nej je úplne v poriadku, ak v legislatívnych textoch figurujú len *občania*, a nie aj občianky, keďže v generickom maskulíne *občania* sú zahrnuté obe pohlavia. Zavádzanie inkluzívneho jazyka by si navyše vyžiadalo prepísanie miliónov stránok legislatívnych textov vrátane talianskej ústavy. Feminizáciu jazyka odporúča Accademia della Crusca tam, kde sa to podľa situácie hodí, ale varuje pred jej nadužívaním, ktoré môže vyznieť komicky alebo cudzo (napríklad *siete ben arrivati e arrivate tutti e tutte* – prišli ste v poriadku všetci a všetky).

Budúcnosť inkluzívneho jazyka

Zástancovia grafických podôb inkluzívneho jazyka na námietky ohľadom cudzosti alebo nečitateľnosti zvyčajne odpovedajú tým, že ide len o nový zdroj alebo variant v jazyku, ktorý možno využiť a tak jazyk oboha-

¹⁶ <https://accademiadellacrusca.it/Media?c=54099131-d9f9-4f94-b999-e7aa4646b317>.

tit'. Jedným dychom dodávajú, že je to aj otázka zvyku a používateľa jazyka tento trend, ak sa bude v dostatočnej miere používať, prijímú. Problém však je, že tomuto typu inkluzívneho jazyka rozumie len malá skupina hovoriacich. Grafické experimenty v tejto forme vylučujú z porozumenia ostatných, najmä znevýhodnených používateľov jazyka. A to je paradox pravopisu, ktorý chce byť inkluzívny (z latinského *includere*), čiže zahŕňať všetkých. Vo veľkej miere je to totiž pravopis progresívnych podnikov a spoločností, humanitných fakúlt univerzít, feministických webstránok alebo mestských zastupiteľstiev, kde má väčšinu progresívna ľavica. Namiesto inklúzie sa mu zatiaľ darí vylučovať (*excludere*) veľkú väčšinu „nezasvätených“ alebo znevýhodnených používateľov jazyka (čiže deti, učiacich sa, cudzincov), čo v prípade francúzštiny platí o to viac, že okrem Francúzov v Európe ňou hovorí aj polovica Afriky.

Inkluzívne písanie s hviezdikami a bodkami protirečí samotnému dôvodu existencie jazyka, ktorý vznikol na umožnenie komunikácie medzi ľuďmi. Komunikačné univerzum sa v súčasnom svete následkom digitalizácie a štvrtej vlny informačnej revolúcie radikálne mení¹⁷, no jazyk ako živý, neustále sa vyvíjajúci organizmus sa vždy nakoniec vyrovnal s nefunkčnými obmedzeniami.

Na záver si možno položiť otázku, či je vôbec feministické ťaženie proti generickému maskulínu opodstatnené. Inak povedané: ak do jazyka zaviedeme rodovú rovnosť a očistíme ho od domnelého sexizmu a mačizmu v podobe generického maskulína, dosiahneme tým aj rovnoprávnosť žien v reálnom živote (napríklad v platovom ohodnotení)? Realita v iných civilizáciách ukazuje, že medzi rodovou rovnosťou v jazyku a v spoločnosti súvzťažnosť neexistuje. Ako príklad potvrdzujúci túto tézu môžu poslúžiť africké dialekty jazyka bantu, ktoré nepoznajú rod, takže jazyk jednoducho sexistický byť nemôže. Eufemisticky povedané, tieto kmene nie sú pioniermi rodovej rovnosti, skôr naopak (stále praktizovaná ženská obriezka, nútené detské sobáše, mnohoženstvo).

Budúcnosť inkluzívneho jazyka je teda otázna. Je možné, že niektoré jeho varianty prejdú skúškou funkčnosti a prežijú (tak sa rysuje feminizácia niektorých povolání a funkcií vo Francúzsku). Pri grafických znakoch to

¹⁷ Porov. HORVÁTH, s. 5.

už také perspektívne nie je. Napriek tvrdeniam niektorých jazykovedcov¹⁸, že inkluzívny jazyk (deliace bodky) je módnou a prechodnou záležitosťou, v niektorých prostrediach prežíva naďalej. Rozumejú mu však (zatiaľ) len zasvätení či *insideri*, čo z neho robí subvariant na pomedzí štandardného a subštandardného jazyka.

LITERATÚRA

- BOHUNICKÁ, Alena – KAZHARNOVICH, Maryna (eds.): (Im)pulzy súčasnej jazykovedy. Bratislava: Univerzita Komenského 2023. 400 s.
- ORGOŇOVÁ, Oľga – BOHUNICKÁ, Alena – KHAZARNOVICH, Maryna: Sociálna inklúzia a používanie jazyka. Bratislava: Univerzita Komenského 2023. 207 s.
- BRAUN, Frederike – SCZESNY, Sabine – STAHLBERG, Dagmar: Cognitive effects of masculine generics in German. An overview of empirical findings. In: *Communications*, 2005, roč. 30, s. 1 – 21.
- BRAUN, Frederike – SCZESNY, Sabine – STAHLBERG, Dagmar – IRMEN, Lise: Representation of the sexes in language. In: K. Fiedler (Ed.). *Social communication. A volume in the series Frontiers of Social Psychology.* (Series Editors: A. W. Kruglanski & J. P. Forgas). New York: Psychology Press, s. 163 – 187.
- HORECKÝ, Ján: Slovtvorná sústava slovenčiny. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1959. 217 s.
- HORVÁTH, Miloš: Modelovanie eseje. Bratislava: Univerzita Komenského 2023. 161 s.
- LOISON, Marie – PERRIER, Gwenaëlle – NOUS, Camille: Introduction. Le langage inclusif est politique: une spécificité française? In: *Cahiers du genre*, 2020, č. 69, s. 5 – 29.
- MOYŠOVÁ, Stanislava: Koncept politickej korektnosti vo frankofónnom mediálnom a politickom priestore. In: *Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie 5*. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm 2020, s. 261 – 269.
- ONDREJOVIČ, Slavomír: Purizmus v diskriminačnom diskurze II. In: *Slovenská reč*, 2020, roč. 85, č. 3, s. 243 – 261.
- ORGOŇOVÁ, Oľga: Používanie jazyka v kontexte digitálnej éry. In: *Slovakistika v súvislostiach. Tradície a perspektívy*. Belehrad: Izdavač Univerzitet u Beogradu 2023. (elektronický dokument)
- PEKAROVIČOVÁ, Jana: Rod ako sociálna a gramatická kategória. In: *Slovenčina (nielen) ako cudzí jazyk v súvislostiach II*. Bratislava: Univerzita Komenského 2016, s. 38 – 55.
- PEKAROVIČOVÁ, Jana: Rodový diskurz a jeho fungovanie v akademickej praxi. In: *Studia Academica Slovaca 52*. Bratislava: Univerzita Komenského 2023, s. 58 – 74.
- POPOVIČOVÁ SEDLÁČKOVÁ, Zuzana (ed.): *Štýl – komunikácia – kultúra*. Bratislava: Univerzita Komenského 2021. 551 s.

¹⁸ Slávny francúzsky lexikológ, jazykovedec a spoluautor slovníka francúzštiny *Petit Robert* (nová edícia vychádza každý rok) Alain Rey v roku 2017 vyhlásil, že „inkluzívne písanie je odsúdené na neúspech, je to bublina a o polroka o tom už nikto nebude hovoriť“ (<https://www.lefigaro.fr/langue-francaise/actu-des-mots/2017/11/23/37002-20171123ARTFIG00015-alain-rey-l-ecriture-inclusive-est-vouee-a-l-echec.php>).

RAČÁKOVÁ, Anita: Hybridizácia v prekladoch textov z oblasti rodovej rovnosti (na príklade analýzy vybraných termínov). In: Preklad a tlmočenie. 12. Hybridita a kreolizácia v preklade a translatológii. Ed. A. Huťková, M. Djovčoš. Banská Bystrica: Belianum 2016, s. 109 – 122.

URBANCOVÁ, Lujza: Rodovo vyvážená slovenčina v súčasnej spoločnosti. In: Gender a Výzkum, 2023, roč. 24, č. 2, s. 41 – 61.

Týmus v slovenskej anatomickej nomenklatúre

FRANTIŠEK ŠIMON (*Filozofická fakulta Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach*) – JÁN DANKO (*Univerzita veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košiciach*)

Abstract: After the term prsná (Engl. mammary), kojenecká (Engl. suckling) and dojčenská (Engl. Suckling) žľaza (Engl. gland), the Slovak nomenclature of human anatomy finally settled on the term detská žľaza (Engl. infant gland) for thymus, which is given in parallel with the Slovakized term týmus. In the nomenclature of veterinary anatomy, only the Slovakized term is used and there are no attempts to create a suitable Slovak term. Nevertheless, the term brzlík, the Slovak equivalent for thymus sometimes appears in non-prescriptive publications, both professional and popular science.

Keywords: Anatomical nomenclature, Slovak term for thymus

Úvod

Týmus je primárny lymfatický orgán, ktorý je uložený pred priedušnicou a v dospelosti sa zmenšuje (Terminologický portál JÚLEŠ SAV na <https://terminologickyportal.sk>). Funkcia tohto záhadného orgánu dôležitého pre imunitný systém je definitívne známa len od 60. rokov minulého storočia (Liu – Ellis, 2016, s. 679). Termín pochádza z gréčtiny a usúvzťažňuje sa s dvoma podobnými, ale ináč prízvukovanými gréckymi slovami, čo je príčinou nejednotnosti pri výklade pôvodu termínu. Prvým slovom je θύμος (thymos), čo je bradavicovitý výrastok pri análnom otvore, tymián alebo týmus mláďat, druhým slovom je θυμός (thymos), čo je dych, duch, duša (Liddell – Scott – Jones, 1996, s. 810). Známy Hyrtl slovník pripúšťa oba výklady, motiváciou môže byť teda podobnosť na plody rastliny tymián alebo blízkosť týmusu k srdcu ako sídlu duše a pocitov podľa Aristotela (Hyrtl, 1880, s. 544 – 547).